

1. Историјска перспектива. О узроку за настајање Српског језика најбоље говори сам Вук у првој реченици Предговора Рјечника: „Већ има близу иљада година како Србљи имају своја слова и писмо, а до данас још ни у каквој књижи немају правога свог језика!” Неколико страница даље, Вук каже и ово: „Ја сам из љубави к српскоме језику и из жеље да би му се што брже помогло, прије неколике године написао и издао на свијет Писменицу српскога језика [...] Из који сам узрока издао ову прву Српску граматику, из овије исти сво издајем и овај први Српски рјечник”. 1.1. Значај Рјечника и потреба за њим почетком XIX века. Срби су имали речнике и граматике и пре Вукових приручника, али у Рјечнику из 1818. године спроведена је Вукова језичка и правописна реформа, у чијој је суштини постављање народног језика у основицу књижевног језика. У овом делу дате су основе савременог српског књижевног језика и у коме је његов највећи значај. Према речима академика Павла Ивића „Вукова језичка револуција била је та која је српским масама скретила пут до писмености (у сваком смислу те речи). Ту се налази тежиште Вуковог дела демократизације наше културе”. П. Ивић сматра „да се не може навести ниједно друго дело у историји српске културе које би одиграло већу улогу као прекретница, као полагање темеља”. Народна књижевност, чији језик је Вуковим залагањем постао књижевни, остала би на периферији научних истраживања да је књижевни српски језик остао славеносрпски. Вук Караџић у Предговору Рјечника описује српску језичку ситуацију у време објављивања ове књиге и каже „ако се наш списатељ родио у вароши, он већ није ни чуо правога и чистога српског језика; ако ли се родио у селу, он је у ђетињству дошао у варош и онђе за 10–15 година учећи науке на туђим језицима, морао заборавити и мислити српски [...] По највише наши књижевници и веће госпде српске по Маџарској кажу да је славенски језик [славеносрпски, Р.Д.] прави српски језик, а овај што њим говори народ (и они) да је само свињарски и говедарски језик и да је покварен од праога”. Вук се у Рјечнику послужио Аделунговим начелом Пиши као што говориш, тј. засновао је у Рјечнику фонолошки правопис, што је било револуционарно. По први пут је употребио своју азбуку и слова љ, њ, ђ, љ, ј, љ, ј.1.2. Израда Рјечника. Вук је почео да скупља речи за Рјечник још 1813. године у Брзој Паланци, слушајући суђења сељацима и записујући речи које они користе. Године 1815, на наговор Јернеја Копитара, словеначког слависте који је живео и радио у Бечу, Вук је добио јак импулс да се посвети писању речника. Рад на Рјечнику Вук је започео у Бечу, али је ускоро наставио тај посао у сремском манастиру Шиншатовац, где му је домаћин био Лукијан Мушички, архимандрит и песник. Замолно је Копитар да му у Шиншатовац пошаље старије речнике – Студејев, Јамбрешинев, Делабелини, Белостенчев, као и Речник Руске академије. Из тих речника преузимао је оне речи које је чуо у српском народу. Замисао да речник не буде само лексикографско већ и етнографско и фолклорно дело припадала је Јернеју Копитару. Предлагао је Вуку да његов речник по свему личи на један речник новогрчког језика који се 1815. године израђивао у Цариграду и који је биловао етнографским подацима. Због тога је и Вук, ради бољег разумевања неких речи, уносио и народне пословице, заговетке, песме, описивао обичаје и веровања. Године 1816. Вук се враћа у Беч са прикупљеним речничким материјалом, а затим, заједно са Копитаром, наставља рад на речнику. Стају се сваке вечери у кући Константина Емануела Ђике. У писму Лукијану Мушичком Вук каже: „Од 6 сати до 8 прегледамо Српски рјечник и додајемо му шта треба. Пред нама стоје два астаљекст kataloga (или стола, астал сам од вас у Срему научно) и на њима велики Аделунг у четири тома и Шелер у пет томова латинских и два немачка”. Вук је читао Копитару речи и објашњавао му њихово значење, а Копитар их је преводио на немачки и латински језик. Првобитна идеја била је да се речи превде на немачки и италијански језик, али се од ње одустало. Када је Српски рјечник био завршен, требало је много времена да се објави. Иако је Вук окупио доста преумераната, то није било довољно за штампање. Осим тога, проблем је представљао и његов револуционарни правопис за који је било немогуће пронаћи штампарију у Бечу. После многобројних недаћа, Српски рјечник објављен је 1818. године у Бечу.1.3. Пријем Рјечника. Према оцени академика Павла Ивића, „три су ствари у Рјечнику могле изазвати озбиљно негодовање присталица правца којим се у српској књижевности до тада ишло. То су: народни језик очишћен од црквенословенских елемената, револуционарни правопис и јекаско начређе. Међутим, када се Рјечник појавио, нису ово били поводи за најачу вичу. Највише пажње и готово једнодушно згражање у српском друштву привукле су две поједности од рефререзредног значаја: латинична јота у Вуковој ћирилици и многобројни немачки изрази”.4. Друго издање Рјечника (1852). Вук је објавио и друго издање Рјечника. Било је то 1852. године. Многи сматрају да то није само ново издање Рјечника, већ нова књига. Док се Рјечник из 1818. године заснива на тришћком говору, Рјечник из 1852. године заснива се и на другим дијалектима српског језика, чиме и књижевни српски језик добија надијалекатски карактер. Увећан је и број обрађених речи. У првом издању има 26.270 речи, а у другом око 47.500 речи. Даље, у периоду између 1818. и 1852. Вук је путовао по земљама где живе Срби: Војводини, Угарској, Србији, Славонији, Хрватској, Боки, Црној Гори. За лексикографију нарочито је значајно његово велико путовање 1834–1835. по Приморју. У Предговору другом издању Рјечника Вук пише „Ја сам оне ријечи што су наштампане прије доио амо у глави, пак сам их после пишао како сам их се могао опомињати; ове пак што се сад долају купно сам онда по различнијем крајевима народа нашега, и овога посла ради путовао сам којекуда, као н.п. у Хрватску, Далмацију, Дубровник, Боку и Црну Гору”. На овом путовању Вук је добио прилику да проучи живи, говорни српски језик и да се изгради као лексикограф и скупљач народних умотворина.2 друго издања Рјечника избачена је општена лексика, која је изазвала много негодовања када се појавила у првом издању. Увећан је број турцизма са 2.500 на 3.500. И док је у првом издању Рјечника, управљајући се говором свог родног села Тришћа, Вук дословно елиминисао фонему х у народним речима (спирма, ора), спроводио тзв. најновије јотоване (ћерати, ћевојка), претварао ми у ми (млоги), у ви (тавицца) или у мљ (сумља), у другом издању све је ово изменио под утицајем дубровачког говора и говора муслимана у босанским градовима. У изради другог издања Вуку је помагао знаменити српски лингвиста Ђуро Даничић. Даничић је редговао цео рукопис другог издања, укључујући и латински и немачки текст, а посредовао је и при увођењу четвороакцентске норме у Рјечник из 1852. Рад на Вуковом Рјечнику Даничићу је помогао да формира сопствену концепцију речника, реализовану у његова два остварења: Речнику из књижевних старина српских и Рјечнику Југословенске академије (слова: А–чобо). На речничкој платформи Расковник данас постоји и дигитализована верзија оба издања Вуковог Рјечника: <http://raskovnik.org/>. Речник је дигитализован у оквиру пројекта Интердисциплинарно истраживање културног и језичког наслеђа Србије и израда мултимедијалног интернет портала Појмовник српске културе, чији је носилац Етнографски институт САНУ. 2. Грађа. Према анализи М. Поповића, међу 26.270 речи из Вуковог Рјечника, већину сачињавају речи из Вуковог родног краја, али има и преко двеста речи из Војводине, око шездесет речи из Србије (без Вуковог родног краја), педесетак из Босне и Херцеговине. Већина црквенословенских речи су рускословенског порекла (живоначални, блажени, изумицајуци, двери, чест). Ове речи Вук је преузео из манастирских књига у Шиншатовцу, а неколико српкословенских преузео је непосредно из народа или од тропашких калуђера. Једна од великих замерки на рачун Вукове језичке реформе, па и његовог Рјечника била је да у народном језику нема довољно речи за апстрактне појмове. Међутим, руска лингвисткиња Галина Тјашко запажа да у Рјечнику из 1818. године има на стотине апстрактних речи: страх, јад, бол, туга, вера, зло, благо итд. Примећује, да су то углавном просте речи, а да међу изведеницама нема много оних са апстрактним значењем. Миодраг Поповић је пребројао око сто педесет апстрактних речи у Рјечнику, а међу њима има и простих и оних које су настале творбом речи: безумље, домислити, жалост, заборав, звичај, збор, знање, злочинство, истина, милост, мисао, неправда, опрез, памет, поштење, правда, радост итд. У

СРПСКА ЛЕКСИКОГРАФИЈА ОД ВУКА ДО ДАНАС СЕРБСКАЯ ЛЕКСИКОГРАФИЈА ОТ ВУКА ДО СОВРЕМЕННОСТИ

КАТАЛОГ ИЗЛОЖБЕ КАТАЛОГ ВЫСТАВКИ

**УРЕДНИЦИ:
РЕДАКТОРЫ:**

**Милосав Тешић
Рајна Драгићевић
Ненад Ивановић**

**СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
САВЕЗ СЛАВИСТИЧКИХ ДРУШТАВА СРБИЈЕ**

БЕОГРАД, 2018

Каталог издају

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ САВЕЗ СЛАВИСТИЧКИХ ДРУШТАВА СРБИЈЕ

Уредници Каталога

Милосав Тешић
Рајна Драгићевић
Ненад Ивановић

Аутори Каталога

Рајна Драгићевић
Ненад Ивановић
Виктор Савић
Ана Мацановић
Татјана Ружин Ивановић
Александар Милановић
Снежана Петровић
Весна Николић
Рада Стијовић
Владан Јовановић
Наташа Вуловић
Наташа Миланов
Милена Јакић
Ненад Крцић
Валентина Илић
Ђорђе Оташевић
Васа Павковић
Јелена Јанковић
Неђо Јошић
Ана Барбатесковић

Рецензенти Каталога и изложбе

Предраг Пипер
Даринка Гортан Премк

Графички дизајн Каталога

Небојша Боба Васиљевић

Преводиоци на руски језик

Ана Ведјајева / Анна Ведеяева
Александра Матрусова
Јелена Сагалович / Елена Сагалович
Олга Сарајкина / Ольга Сарайкина
Вукосава Ђапа Иветић

Лектори

Валентина Илић
Ненад Крцић
Весна Николић
Бојана Тодић

Порекло илустрација

Библиотека Катедре за српски језик
са јужнословенским језицима Филолошког
факултета УБ
Библиотека Института за српски језик САНУ
Илустрације скениране у Универзитетској
библиотеци „Светозар Марковић” Београд

Изложбу приређује

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
Галерија науке и технике

Аутори изложбе

Рајна Драгићевић
Ненад Ивановић

Дизајн и техничка реализација изложбе

Озарија Марковић Лашић
Небојша Боба Васиљевић

Сарадници на организацији изложбе

Бојана Божић-Хреља
Андреа Раичевић

ИЗЛОЖБА СЕ ПРИРЕЂУЈЕ
ПОВОДОМ XVI МЕЂУНАРОДНОГ
КОНГРЕСА СЛАВИСТА,
КОЈИ СЕ ОДРЖАВА У БЕОГРАДУ
ОД 20. ДО 27. АВГУСТА 2018.

Конгрес организује

Међународни комитет слависта
Бошко Сувајцић, председник Међународног
комитета слависта

Савез славистичких друштава Србије
Рајна Драгићевић, председник Савеза
славистичких друштава Србије

Суорганизатори Конгреса

Филолошки факултет УБ
Љиљана Марковић, декан Филолошког
факултета
Српска академија наука и уметности
Владимир Костић, председник САНУ

Организациони одбор Конгреса

Вељко Брборић, председник
Организационог одбора
Вукосава Ђапа Иветић, секретар
Организационог одбора
Љиљана Марковић
Бошко Сувајцић
Љиљана Бајић
Петар Буњак
Рајна Драгићевић
Александар Милановић
Александра Корда Петровић
Јасмина Митровић Марић

Технички секретари Организационог одбора Конгреса

Наташа Станковић Шошо
Мина Ђурић
Тања Ракић
Катарина Беговић
Бранко Вранеш
Никола Радосављевић
Стефан Милошевић
Лариса Малић
Снежана Кутрички

Реализацију изложбе помогли

Градски секретаријат за културу
града Београда
Министарство просвете,
науке и технолошког развоја
Савез славистичких друштава Србије

ПРЕДГОВОР	9
ПРЕДИСЛОВИЕ	9
РАЈНА ДРАГИЧЕВИЋ	
РАЈНА ДРАГИЧЕВИЧ	
Вук Стефановић Караџић, <i>Српски рјечник исцџолокован њемачким и латинским ријечма</i> , Беч, 1818.	21
ВИКТОР САВИЋ	
ВИКТОР САВИЧ	
<i>Рјечник из књижевних сџарина српских</i> . Написао Ђ. Даничић. Дио први (а – к) – Дио трећи (р – љ). У Биограду, у Државној штампарији, 1863–1864.	35
АНА МАЦАНОВИЋ	
АНА МАЦАНОВИЧ	
<i>Рјечник хрватскога или српскога језика</i> Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti	51
НЕНАД ИВАНОВИЋ	
НЕНАД ИВАНОВИЧ	
<i>Речник српскохрватској књижевној и народној језика</i> Српске академије наука и уметности	65
НЕНАД ИВАНОВИЋ, НАТАША МИЛАНОВ	
Лексикографија српског књижевног језика – лексикографски програм у Матици српској	81
НЕНАД ИВАНОВИЧ, НАТАША МИЛАНОВ	
Лексикографија српског литературног језика – лексикографска програма Матице српској	81
НЕНАД ИВАНОВИЋ	
Описни речници савременог српског језика – ауторски приступ	97
НЕНАД ИВАНОВИЧ	
Дескриптивне словари савременог српског језика – ауторски приступ	97
ТАТЈАНА РУЖИН ИВАНОВИЋ	
Двојезични речници	113
ТАТЈАНА РУЖИН-ИВАНОВИЧ	
Двујезичне словари	113
АЛЕКСАНДАР МИЛАНОВИЋ	
Историјски речници	129
АЛЕКСАНДАР МИЛАНОВИЧ	
Историчке словари	129
СНЕЖАНА ПЕТРОВИЋ	
Етимолошки речници	141
СНЕЖАНА ПЕТРОВИЧ	
Етимолошке словари	141
ВЕСНА НИКОЛИЋ	
Деривациони речници	155
ВЕСНА НИКОЛИЧ	
Словообразоватељне словари	155
РАДА СТИЈОВИЋ	
Дијалекатски речници	169
РАДА СТИЈОВИЧ	
Диалектне словари	169
ВЛАДАН ЈОВАНОВИЋ	
Термиолошки речници	189
ВЛАДАН ЈОВАНОВИЧ	
Термиолошке словари	189
НАТАША ВУЛОВИЋ, НАТАША МИЛАНОВ	
Фразеолошки речници	203
НАТАША ВУЛОВИЧ, НАТАША МИЛАНОВ	
Фразеолошке словари	203

МИЛЕНА ЈАКИЋ Фреквенцијски речници	217
МИЛЕНА ЈАКИЧ Частотные словари	217
РАЈНА ДРАГИЋЕВИЋ Асоцијативни речници	233
РАЈНА ДРАГИЧЕВИЧ Ассоциативные словари	233
НЕНАД КРЦИЋ Синонимски речници	245
НЕНАД КРЦИЧ Словари синонимов	245
ВАЛЕНТИНА ИЛИЋ Правописни и граматички речници	259
ВАЛЕНТИНА ИЛИЧ Орфографические и грамматические словари	259
ЂОРЂЕ ОТАШЕВИЋ Речници страних речи	275
ЂОРЂЕ ОТАШЕВИЧ Словари иностранных слов	275
ЂОРЂЕ ОТАШЕВИЋ Речници нових речи	293
ЂОРЂЕ ОТАШЕВИЧ Словари неологизмов	293
ВАСА ПАВКОВИЋ Речници језика писаца	305
ВАСА ПАВКОВИЧ Словари языка писателей	305
ЈЕЛЕНА ЈАНКОВИЋ Митолошки и фолклорни речници	315
ЕЛЕНА ЈАНКОВИЧ Мифологические и фольклорные словари	315
НЕЂО ЈОШИЋ Ономастички речници	329
НЕЂО ЈОШИЧ Ономастические словари	329
НЕНАД КРЦИЋ Тематски речници	341
НЕНАД КРЦИЧ Тематические словари	341
ВЕСНА НИКОЛИЋ Речници жаргона и табуизиране лексике	355
ВЕСНА НИКОЛИЧ Словари жаргонной и табуированной лексики	355
АНА БАРБАТЕСКОВИЋ Електронски речници	369
АНА БАРБАТЕСКОВИЧ Электронные словари	369
СПИСАК РЕЧНИКА И ПУБЛИКАЦИЈА СА ЛЕКСИКОГРАФСКОМ ГРАЂОМ	387
СПИСОК СЛОВАРЕЙ И ПУБЛИКАЦИЙ С ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКИМ МАТЕРИАЛОМ	387

Историска ерспектива. О узроку за настајање Српског рјечника најбоље говори сам Вук у првој реченици Предговора Рјечника: „Већ има близу иљада година како Србљи имају своја слова и писмо, а до данас још ни у каквој књизи немају правага свог језика!“ Неколико страница даље, Вук каже и ово: „Ја сам из љубави к српскоме језику и из жеље да би му се што брже помогло, прије неколике године написао и издао на свијет Писменицу српскога језика [...] Из који сам узрока издао ону прву Српску грама-тику, из оније исти ево издајем и овај први Српски рјечник“.

1.1. Значај Рјечника и потреба за њим почетком XIX века. Срби су имали речнике и граматике и пре Вукових приручника, али у Рјечнику из 1818. године спроведена је Вукова језичка и правописна реформа, у чијој је суштини постављање народног језика у основу књижевног језика. У овом делу дате су основе савременог српског књижевног језика и у томе је његов највећи значај. Према речима академика Павла Ивића „Вукова језичка револуција била је та која је српским масама скратила пут до писмености (у сваком смислу те речи). Ту се налази тежиште Вуковог дела демократизације наше културе“. П. Ивић сматра „да се не може навести ниједно друго дело у историји српске културе које би одиграло већу улогу као прекретница, као полагање темеља“. Народна књижевност, чији језик је Вуковим залагањем постао књижевни, остала би на периферији научних истраживања да је књижевни српски језик остао славеносрпски. Вук Караџић у Предговору Рјечника описује српску језичку ситуацију у време објављивања ове књиге и каже „ако се наш списатељ родно у вароши, он већ није ни чуо правага и чистога српског језика; ако ли се родно у селу, он је у ћетињство дошао у варош и онје за 10–15 година учећи науке на туђим језицима, морао заборавити и мислити српски [...] По највише наши књижевника и веће госпoде српске по Маџарској кажу да је славенски језик [славеносрпски, Р. Д.] прави српски језик, а овај што њим говори народ (и они) да је само свињарски и говедарски језик и да је покварен од првога“ Вук се у Рјечнику послужио Аделунговим начелом Пиши као што говориши, тј. засновао је у Рјечнику фонолошки правопис, што је било револуционарно. По први пут је употребно своју азбуку и слова љ, њ, ђ, њ, ј, љ.1.2. Израда Рјечника. Вук је почео да скупља речи за Рјечник још 1813. године у Брзој Паланци, слушајући суђења селацима и записујући речи које они користе. Године 1815, на наговор Јернеја Копитара, словеначког слависте који је живео и радио у Бечу, Вук је добио јак импулс да се посвети писању речника. Рад на Рјечнику Вук је започео у Бечу, али је ускоро наставио тај посао у српском манастиру Шипатавац, где му је домаћин био Лукијан Мушићин, архимандрит и песник. Замолито је Копитара да му у Шипатавац пошаље старије речнике – Студијев, Јамбрешинев, Делабелин, Белостенчев, као и Речник Руске академије. Из тих речника преузимао је оне речи које је чуо у српском народу.Замисао да речник не буде само лексикографско већ и етнографско и фолклорно дело припадала је Јернеју Копитару. Предлагао је Вуку да његов речник по свему личи на један речник новогрчког језика који се 1815. године израђивао у Цариграду и који је обиловао етнографским подацима. Због тога је и Вук, ради бољег разумевања неких речи, уносио и народне пословице, заговетке, песме, описивао обичаје и веровања.Године 1816. Вук се враћа у Беч са прикупљеним речничким материјалом, а затим, заједно са Копитаром, наставља рад на речнику. Састају се сваке вечери у кући Константина Емануела Бике. У писму Лукијану Мушићком Вук каже: „Од 6 сати до 8 прегледамо Српски рјечник и долајемо му шта треба. Пред нама стоје два асталекст каталога (или стола, астал сам од вас у Срему научио) и на њима велики Аделунг у четири тома и Шелер у пет томова латински значење, а Копитар их је преводио на немачки и латински језик. Првобитна идеја била је да се речи преводe на немачки и италијански језик, али се од ње одустало.Када је Српски рјечник био завршен, требало је много времена да се објави. Иако је Вук окупио доста преуниверзитета, то није било довољно за штампање. Осим тога, проблем је представљао и његов револуционисани правопис за који је било немогуће пронаћи штампарију у Бечу. После многобројних неуспеха, Српски рјечник објављен је 1818. године у Бечу.1.3. Пријем Рјечника. Према опени академика Павла Ивића „...три су ствари у Рјечнику могле изазвати озбиљно негодовање присталица правца којим се у српској књижевности до тада ишло. То су: народни језик очистићен од црквенословенских елемената, револуционисани правопис и јеканско наређење. Међутим, када се Рјечник појавио, нису ово били поводи за највишу осуду. Највише пажње и готово једнодушно трагање у српском друштву привукле су две поједности од трећеразредног значаја: латинична јрша у Вуковој ћирици и многобројни нечести изрази“.^[4] Друго издање Рјечника (1825). Вук је објавио и друго издање Рјечника. Било је то 1825. године. Многи сматрају да то није само ново издање Рјечника, већ нова књига. Док се Рјечник из 1818. године заснива на тршњином говору, Рјечник из 1825. године заснива се и на другим дијалектима српског језика, чиме и књижевни српски језик добија наддијалекатски карактер. Увећан је и број обрађених речи. У првом издању има 26.270 речи, а у другом око 47.500 речи. Даље, у периоду између 1818. и 1825. Вук је путовао по земљама где живе Срби: Војводини, Угарској, Србији, Славонији, Хрватској, Боку, Црној Гори. За лексикографију нарочито је значајно његово велико путовање 1834–1835. по Приморју. У Предговору другом издању Рјечника Вук пише „ја сам оне ријечи што су наштампане прије дошло амо у главни, пак сам их послејте писао како сам их се могао опомињати; ове пак што се сад долажу куну сам олондо по различнијем крајевима народа нашега, и овога посла ради путовао сам којекула, као и н.п. у Хрватску, Далмацију, Дубровник, Боку и Црну Гору“.^[5] На овом путовању Вук је добио прилику да проучи живи, говори српски језик и да се изгради као лексикограф и скупљач народних умотворина.3. друго издање Рјечника изабачена је опсецна лексика, која је изазвала много негодовања када се појавила у првом издању. Увећан је број турцизма са 2.500 на 3.500. И док је у првом издању Рјечника, управљајући се говором свог родног села Тршница, Вук дословно елиминисао фонему х у народним речима (сиром, ора), спроводио тзв. најновије јотовање (ћерати, ћевојак), прегварао ми у мл (моги), у ви (тавинца) или у мл (сумља), у другом издању све је ово изменио под утицајем дубровачког говора и говора муслимана у босанским градовима. У изради другог издања Вуку је помагао знаменити српски лингвиста Ђуро Даничић. Даничић је редиговао цео рукопис другог издања, укључујући и латински и немачки текст, а посредовао је и при увођењу четворокласнатеке норме у Рјечник из 1825. Рад на Вуковом Рјечнику Даничићу је помогао да формира сопствену концепцију речника, реализовану у његова два остварења: Речнику из књижевних старина српских и Рјечнику Југославенске академије (слова: А–чoбo).На речничкој платформи Расковник данас постоји и дигитализована верзија оба издања Вуковог Рјечника: http://raskovnik.org/. Речник је дигитализован у оквиру пројекта Интердисциплинарно истраживање културног и језичког наслеђа Србије и израда мултимедијалног интернет портала Појмовник српске културе, чији је носилац Етнографски институт САНУ. 2. Грађа. Према анализи М. Поповића, међу 26.270 речи из Вуковог Рјечника, већину сачињавају речи из Вуковог родног краја, али има и преко двеста речи из Војводине, око шездесет речи из Србије (без Вуковог

родног краја), пелесетак из Босне и Херцеговине. Већина црквенословенских речи су рускословенског порекла (живоначални, бла-жени, изумицајушчи, двери, чест). Ове речи Вук је преузео из манастирских књига у Шипатавцу, а неколико српскословенских преузео је непосредно из народа или од тропишких калуђера. Једна од великих замерки на рачун Вукове језичке реформе, па и његовог Рјечника била је да у народном језику нема довољно речи за апстрактне појмове. Међутим, руска лингвисткиња Галина Јванко запажа да у Рјечнику из 1818. године има на стотине апстрактних речи: страх, јад, бол, туга, вера, зло, благо итд. Примећује, међутим, да су то углавном просте речи, а да међу извједеницама нема много оних са апстрактним значењем. Миодраг Поповић је пребројао око стo пелесет апстрактних речи у Рјечнику, а међу њима има и простих и оних које су настале творбом речн: безумље, домислити, жалост, заборав, завичај, збор, знање, злочинство, истина, милост, мисао, неправда, опрез, намет, поштење, правда, радост итд. У Рјечнику је много приказана лексика из народног свакодневног живота, из фолклора, земљорадње и сточарства. Рјечник је оскудан у ефери геогрфских назива, али богат личним именима. Меша Селимовић је запазио да највише синонима у Рјечнику имају речи за важне појаве и радње из свакодневног живота, као што су глаголи: рука, најести се, тући, ударити, јадан итд. М. Поповић наводи мноштво синонима за придев луд, велики број глагола који се односе на Бес, четрдесет шест речи мотивисаних имени-цом Бог (Богоје, Богољуб, Богомоља, Богорачити, божи, божур, побожан итд.), исто толико деривата именне врсте (кретни, скретни, крокртеник, укретити, раскретити итд.). Вуков савременик Јован Стејић изнео је 1849. године неке речи којих нема у Вуковом Рјечнику: способност, строгост, благост, садашњост, прошлост, раскошност, доказ, круг, позив, услов, повод, победа, невин, порочан, савестан, казнити, одобрити итд. Културолошки сегменти Рјечника. Као објашњења уз обраду неких речи, Вук је често описивао српске обичаје, веровања, али и народне умотворине. Стручњаци за књижевност учили су да су у Рјечнику забележене све књижевне врсте народне књижевности: изреке (благослови, по-здрави, заклетве), клетве, заговетке, по-словице, тужбалице, молитве, беседе (здравље), лирске песме, епски фраг-менти, анегдоте, шаљиве приповетке, легенде, демонолошка предања, руга-лице итд. Вредност фолклорне грађе у Рјечнику први је осетио сам Вук, који је пред крај живота саставио дело Живот и обичаји народа српскога (обј. постхумно 1867). У то дело ушао је Вуков избор текстова о народном животу из Рјечника. Академик Миро Вуксановић, свестан велике књижевноумет-ничке и културолошке вредности коју имају такви садржаји за српску књижевност и културу, објавио је 2012. године Српски рјечник или азбуџин роман. Ово дело састоји се од оних Вукових одредница уз које је он написао неку народну умотворину, анегдоту или причу. А. Тојковић, музиколо, запажа да се на основу података из Рјечника могу груписати инструменти по данашњој научној подели на удараџе, дувачке и жичане и да се тиме може показати да је Вук забележио све главне музичке инструменте који су се у то доба употребљавали у срп-ским крајевима. М.

Владан Јовановић
Владан Йованович
Институт за српски језик САНУ

Терминолошки речници

Терминолошicke словари

1. *Дефиниција термилошких речника.* Под термилошким (специјалним) речницима подразумевамо појмовнике у којима су у виду алфаветски уређених речничких одређеница пописане и описане специјалне јединице (термини) и појмови карактеристични за једну одређену област знања (струке, науке, духовности, уметности, културе и сл.) једног или више језика. У поређењу са описним, језичким речницима – какви су у српској филологији и лингвистици *Речник српскохрватској књижевној и народној језика Српске академије наука и уметности* (чија је израда, уз до сада објављених 20 томова, у току) или шестотомни *Речник српскохрватској књижевној језика Матице српске* – у којима се речи најпре обрађују граматички, а потом се описује њихов лексички садржај, у специјалним, термилошким речницима тежи се исцрпном опису ускостручног садржаја термина у одговарајућем термилошком систему, док граматичке информације из речника изостају. На основу изучавања термилошких речника и начина њихове израде настала је научна дисциплина *терминографија*, укључујући и њене проширене називе – *термилошка* или *специјална лексикографија*. Теоријску потпору *терминографија* налази у себи најсроднијој дисциплини, *терминологији* – науци која систематски

1. *Определение терминологического словаря.* Под терминологическими (специальными) словарями подразумевают лексиконы, в которых в виде расположенных в алфавитном порядке словарных статей переписаны и описаны специальные лексические единицы (термины) и понятия, характерные для определенной области знания (профессии, науки, духовности, искусства, культуры и т.п.) одного или более языков. По сравнению с описательными, языковыми словарями, каковыми в сербской филологии и лингвистике являются *Речник српскохрватској књижевној и народној језика* Сербской академии наук и искусств (опубликовано 20 томов, работа над словарем продолжается) или шеститомный *Речник српскохрватској књижевној језика* Матицы сербской, в которых слова сначала описываются грамматически, а потом их лексическое содержание, в специальных терминологических словарях составители стремятся к исчерпывающему описанию узко специального содержания термина в соответствующей терминологической системе, при этом грамматическая информация в словаре не приводится. На основании изучения терминологических словарей и способов их составления развилась научная дисциплина терминография, включая и ее расширенные названия – *терминологическая* или *специальная лексикография*.

изучава термине, почев од њихове форме као језичког знака па до семасиолошких интердисциплинарних анализа.

2.1. *Историјајџи – њочеци*. Према неким проценама, у свету данас постоји више од 2.000 језика, док се научна и, шире узев, стручна терминологија развија у свега стотинак језика. Из овога се може закључити да је за постојање терминологије неопходно да језик којем она припада буде стандардизован и књижевнојезички утемељен. То уједно значи да друштво које се таквим језиком служи мора достићи одговарајући степен цивилизацијског, културног и друштвено-економског развитака, јер развијена писменост и брига о језику представљају важну осовину ка његовом свеукупном напретку. Супротно овоме, уколико не постоји уређено стање у језику и не постоје правила његове употребе, нема цивилизованог друштва нити има националне државе и националног језика. Имајући ове чињенице у виду неће нам бити тешко да разумемо напор српске интелигенције средином XIX века да одмах по васпостављању модерних установа српске државе себи постави као један од првих задатака, заједно са стандардизацијом српског језика, стварање терминологије на народној основи. Намера да се организовано приступи раду на стварању и кодификацији стручне и научне терминологије у српском језику за разне гране научног, практичног и друштвеног живота, историјски посматрано, покренута је средином XIX века залагањем Друштва српске словесности – најугледније установе српске науке и културе тога доба. То што је идеја дошла са највишег нивоа знања показује колико је обновљеној српској држави било важно да уз друге установе државности унапређује и терминологију у разним областима ствара-

Теоретичким основаним *терминографијом* је најближе родствена њој дисциплина *терминологија* – наука, системно изучавајућа термине, начеина с их форми ка језичког знака, вполт до семасиолошког междисциплинарног анализа.

2.1. *Историческиј обзор – начало*. По некотрым оценкам, в мире сегодня существует свыше 2 000 языков, тогда как научная, или шире, специальная терминология развивается не более чем в ста языках. На основании этого можно сделать вывод, что для существования терминологии необходимо, чтобы язык, к которому она принадлежит, был стандартизированным и литературно нормированным. Это также означает, что общество, использующее этот язык, должно достичь соответствующего уровня цивилизационного, культурного и социально-экономического развития, так как развитая письменность и забота о языке являются важным элементом его всестороннего прогресса. И, напротив, если состояние языка не урегулировано, и не нормированы правила его использования, то нет цивилизованного общества, национального государства и национального языка. Имея в виду все эти факты, нам будет нетрудно понять усилия сербской интеллигенции в середине XIX века, сразу же после восстановления современных институтов сербского государства после освобождения от Османской империи, когда в качестве одной из первых задач, параллельно со стандартизацией сербского языка, была поставлена задача создания терминологии на народной основе. В ретроспективе очевидно, что намерение организованно приступить к работе по созданию и кодификации специальной и научной терминологии в сербском языке для различных отраслей науки, а также повседневной и общественной жизни проявилось в середине XIX века в деятельности

лаштва. Друштво је тада предложило немали број речи које су и данас распрострањене, а које пре ове делатности, како је утврдила Ирена Грицкат, нису биле у широј употреби. Међу њима има речи које су чланови Друштва сами сачинили, неким су проширили поље значења, а неке су преузели из народних говора: *безусловно, њравобранииџель, сазвежђе, злочинсџиво, њрибор, навод, оџрема, џоџис, џозив, џринуда, сукоб, нескладносџи, безбрачносџи, случајносџи, узрочносџи, саобразносџи* итд. Ове пионирске „лексикотворне идеје Друштва” у српској науци представљају почетак организованог рада на пољу терминологије, као и почетак институционалне бриге за неговање српског књижевног језика, која је била покренута у највишој научној и културној установи у тадашњој Србији.

2.2. *Исџоријати – развој*. Развој наше научне и стручне терминологије даље кроз XIX век кренуо је ипак другачијим путем од оног који су чланови Друштва прокламовали и на који су својим почетним радом указали. Вук Стефановић Караџић, неспорни ауторитет у то време, имао је другачији став према терминима. Он се, уместо превођења и стварања термина помоћу домаћих речи и закона творбе речи српског језика, определио за готово преузимање страних речи, што је допринело томе да се у *Срџском рџечнику* нађе немали број терминолошких одредница страног порекла. Српска језичка наука и лексикографија у свом даљем развоју ослањала се у великој мери на такву концепцију терминолошког развитка. Отвореност српског књижевног језика према страним културним и језичким утицајима очитује се до данас у његовој терминологији за разне области наука, струка, уметности и другог стваралаштва. Таква контактна оријентација српског језика и српске култу-

Общества сербској словесности – наиболее авторитетног учређдения сербској науки и культуры того времени. Тот факт, что идея пришла с самого высокого уровня знания, свидетельствует о том, насколько обновленному сербскому государству было важно, наряду с другими элементами государственности, развивать и терминологию в различных областях знания и творчества. Тогда *Общество* предложило значительное число слов, которые и сегодня распространены, и которые до этой деятельности, как установила Ирена Грицкат, широко не использовались. Некоторые слова члены Общества создали сами, у некоторых расширили значения, а некоторые были взяты из народных говоров: *безусловно, џравобранииџель, сазвежђе, злочинсџиво, џрибор, навод, оџрема, џоџис, џозив, џринуда, сукоб, нескладносџи, безбрачносџи, случајносџи, узрочносџи, саобразносџи* и т.д. Эти пионерские «словотворческие идеи Общества» в сербской науке представляют собой начало организованной работы в области терминологии, а также начало институционального отношения к культивированию сербского литературного языка, инициатором которого стало высшее научное и культурное учреждение тогдашней Сербии.

2.2. *Исторический обзор – развитие*. Однако далее развитие нашей научной и специальной терминологии в XIX веке пошло другим путем, отличным от того, который провозглашали члены Общества, и на который указывали своей первоначальной работой. Вук Стефанович Караџич, в то время бесспорный авторитет, в отношении терминологии занимал другую позицию. Он считал, что вместо перевода и создания слов при помощи слов родного языка и законов словообразования в сербском языке, необходимо заимствовать готовые иностранные слова,

ре значи да се у српском књижевном језику не спроводи пуризам, већ се при оцењивању и вредновању термина начелно води рачуна о томе шта о конкретном термину каже струка којој термин припада, а онда се укључивањем лингвиста износе саветодавна мишљења, дају препоруке, предлози и сл. Када је реч о интернационализима грчко-латинског порекла, важи начелно правило да се они не замењују домаћим речима.

3. *Настајанак модерне лексикографије у оквиру терминолошке јране.* Главни развој терминолошке лексикографије у Срба догодио се у првој половини XX века, дакле онда када се српски књижевни језик на народној основици потпуно стабилизовао и када су се развиле многе области науке, администрације, војске, медицине, права, економије, саобраћаја, уметности, културе итд. О томе сведоче наслови речника који су излазили на српском језику у XX веку, при чему се у погледу систематичности, исцрпности, организовања рада и сл. истиче неколико области знања и науке, као што су: медицина, религија (богословље), војска, право и др. У Предговору једног од првих савремених двосмерних војних речника код нас – *Француско-српскохрватској војној речника*, који је 1938. г. саставио О. Обрадовић – аутор је детаљно изнео методолошке и језичке проблеме који се и данас налазе у средишту терминолошке лексикографије, од којих ћемо споменути неке: повлачење границе између обичних (описних) француско-српских речника и војног речника, однос војних термина према општој лексици српског језика, посебно у случајевима када се ради о речима које истовремено припадају и терминолошком и општеупотребном слоју лексике, однос војне терминологије према терминима граничних струка или наука из којих се богати војна терминологија итд.

результатом чега стало присуство в словаре *Српски рјечник* значајног количества терминологических единица иностранног происхождения. В своем дальнейшем развитии сербская наука о языке и лексикография в значительной мере опираются на такую концепцию терминологического развития. Открытость сербского литературного языка к иностранным культурным и языковым влияниям проявляется вплоть до настоящего времени в его терминологии для разных областей науки, специальных дисциплин, искусства и иного творчества. Такая контактная ориентация сербского языка и сербской культуры означает, что в сербском литературном языке нет места пуризму, а при оценке и ранжировании термина изначально учитывается, каков статус данного конкретного термина в той области знания, к которой он относится, а затем подключаются лингвисты с экспертными заключениями, рекомендациями, предложениями и т.п. Когда речь идет об интернациональных терминах греко-латинского происхождения, то действует общее правило, в соответствии с которым они не заменяются словами родного языка.

3. *Развитие современной лексикографии в рамках терминологической дисциплины.* Основное развитие терминологической лексикографии у сербов происходило в первой половине XX века, то есть тогда, когда сербский литературный язык на народной основе полностью стабилизировался, и когда развивались многие отрасли знания, администрация, армия, медицина, право, экономика, транспорт, искусство, культура и т.д. Об этом свидетельствуют названия словарей, вышедших на сербском языке в XX веке. При этом с точки зрения систематичности, полноты, организации работы особо выделяются некоторые области знания

4. *Савремено сџање*. За последње три деценије (од 1990. г.) број речничких (лексикографских) терминолошких дела на српском језику прелази две стотине, што представља најдинамичнији период рада у пољу терминолошке лексикографије. Уз то, речницима је обухваћен веома широк скуп наука, струка и знања уопште, што упућује на то да се уз развој тих области упоредо развијала домаћа терминолошка лексикографија. На основу статистичког прегледа утврдили смо да је у том периоду објављено највише речника из области друштвених наука (35%), затим техничких наука (24%), природних наука (16%), медицине (7%), хуманистичких наука (7%) итд. Гледано појединачно по областима, највише објављених речника је из области економије и пословања (14%), теологије (8%), рачунарства и информатике (6%), саобраћаја и телекомуникација (4%), екологије и заштите животне средине (4%), језика и књижевности (4%), електротехнике (2%) итд. Полазећи од савремене типологије речника, односно њихове класификације према намени, корпусу, исцрпности терминолошких описа, уређењу речничког чланка итд., у до садашњој српској лексикографији издвајају се следећи главни типови терминолошких (специјалних) речника.

4.1. Описни терминолошки речници – речници у којима се у краћем или ширем обиму описује терминологија какве дисциплине, знања и сл. на једном језику. Дефиниције значења у њима могу бити врло кратке, понекад давањем само синонимне речи, док су најчешће значења описана у једној или две реченице. Такви су, на пример, следећи речници:

Д. Живковић (ур.), *Речник књижевних термина*, Београд, 1992.

и наука – медицина, религија (богословие), армија, право и др. В предисловии к одному из первых современных двуязычных военных словарей у нас – *Француско-српскохрватски војни речник*, составленному в 1938 г., О. Обрадовичем, – автор подробно описал методологические и языковые проблемы, которые и сегодня находятся в центре внимания терминологической лексикографии, из которых мы упомянем некоторые: проведение границы между обычными (описательными) французско-сербскими словарями и военным словарем, соотношение военных терминов и общей лексики сербского языка, особенно в случаях, когда речь идет о словах, одновременно относящихся и к терминологическому, и к общеупотребительному слою лексики, соотношение между военной терминологией и терминами смежных специальностей или наук, являющихся источником развития военной терминологии и т.д.

4. *Современное состояние*. За последние три десятилетия (с 1990 г.) количество терминологических словарей на сербском языке превысило две сотни, что представляет собой самый динамичный период работы в области терминологической лексикографии. При этом словарями охвачен весьма широкий круг наук, специальностей и отраслей знания, что указывает на то, что параллельно с развитием этих областей развивалась отечественная терминологическая лексикография. На основе статистического анализа мы установили, что за этот период больше всего было опубликовано словарей из области общественных наук (35%), технических наук (24%), естественных наук (16%), медицины (7%), гуманитарных наук (7%) и т.д. Если рассматривать отдельно по областям, то больше всего опубликовано словарей по экономике и деловому администрированию (14%), теологии (8%),

С. Милеуснић, *Азбучник српске православне цркве*, Београд, 1992.

Д. Драгишић, *Речник економских појмова*, Београд, 1995.

М. Тодоровић, С. Недовић, *Социолошки речник. Социолошки речник теоријско-правних, правосудних и социолошко-правних појмова*, Београд, 1996.

С. Карановић, *Православни, католички, исламски, јеврејски и протестантски појмовник*, Београд, 2003.

Љ. Стошић, *Речник црквених појмова*, Београд, 2006.

Ж. Ружић, *Енциклопедијски речник версификације*, Сремски Карловци – Нови Сад, 2008.

Т. Поповић, *Речник књижевних термина*, Београд, 2007.

М. Радовић-Тешић, *Грамањички и лингвистички појмовник*, Београд, 2011.

З. Бечановић Николић [и др.], *Преједни речник комјаристичке терминологије у књижевности и култури*, Нови Сад, 2011.

О. Радуловић, *Књижевни појмовник: традиционални, теоријски и функционални појмови*, Београд, 2013.

Д. Милорадов, В. Павковић, С. Пузовић, Ј. Рашајски, *Орњолошки речник*, Нови Сад, 2016.

4.2. Двојезични и вишејезични терминологијски речници јесу они у којима се терминологија једног језика – у нашем случају српског – даје упоредо са терминологијом другог или других језика. Двојезични или вишејезични терминологијски речници настају из потребе да се преводиоцима помогне приликом превођења термина из стручних области знања са једног језика на други. Такви су, на пример, код нас следећи речници:

компјутерам и информатици (6%), транспорту и телекомуникацијам (4%), екологији и заштити животне средине (4%), језику и литератури (4%), електротехници (2%) и т.д. Исходя из современной типологии словарей, то есть, их классификации по назначению, корпусу, полноте терминологических описаний, организации словарной статьи, в существующей сербской лексикографии выделяются следующие главные типы терминологических (специальных) словарей.

4.1. Описательные терминологические словари – словари, в которых в более краткой или обширной форме описывается терминология какой-либо дисциплины, области знания и т.п. на одном языке. Дефиниции в них могут быть очень краткими, иногда даются только синонимы слова, а значения описываются в одном или двух предложениях. Такими, например, являются следующие словари:

Д. Живковић (ур.), *Речник књижевних термина*, Београд, 1992.

С. Милеуснић, *Азбучник српске православне цркве*, Београд, 1992.

Д. Драгишић, *Речник економских појмова*, Београд, 1995.

М. Тодоровић, С. Недовић, *Социолошки речник. Социолошки речник теоријско-правних, правосудних и социолошко-правних појмова*, Београд, 1996.

С. Карановић, *Православни, католички, исламски, јеврејски и протестантски појмовник*, Београд, 2003.

Љ. Стошић, *Речник црквених појмова*, Београд, 2006.

Ж. Ружић, *Енциклопедијски речник версификације*, Сремски Карловци – Нови Сад, 2008.

Т. Поповић, *Речник књижевних термина*, Београд, 2007.

Г. Секуловић, *Енглеско-српскохрватски глосар ветеринарских термина = English-Serbo-Croatian Glossary of veterinary terms*, Београд, 1990.

Ј. Милићевић, *Речник машинске технике: енглеско-српскохрватски*, Београд, 1991.

Н. Ђокић, *Речник лингвистичке терминологије*, српско-француско-енглеско-немачки, Београд, 2001.

П. Новаков, *Појмовник структуралне лингвистике (морфологија и синтакса)* [напомена: српско-енглески појмовник], Нови Сад, 2006.

А. Добрић, *Српско-енглески и енглеско-српски термиолошки речник*, Београд, 2004.

К. Кончаревић, М. Радовановић, *Руско-српски и српско-руски термиолошки речник / Русско-србски и србско-руски богословски словарь*, Београд, 2012.

4.3. Нормативни термиолошки речници су они у којима се дају репрезентативни, нормативно уређени термини. У српској термиолошкој лексикографији савремени речници наука и струка нормативно су структурирани, што значи да су одреднице дате према стандардном лику, а термини страног порекла по правилу су адаптирани онако како норма налаже. Изразито нормативан карактер у погледу прописа који термин треба употребити у ком контексту имају електронске термиолошке базе израђене у специјалне сврхе, у којима презентација термина подразумева посебан формат са одређеним параметрима и информацијама. Пример такве базе у српској средини је термиолошка база *Евроним*, у којој су уз поједине термине дате информације о њиховом значењу, пореклу и употреби у области права, економије, саобраћаја, трговине и других области савременог законодавства. База је уређена по принципу електронског речника, а детаљније се о њој корисник може информирати

М. Радовић-Тешић, *Грамаиички и лингвистички појмовник*, Београд 2011.

З. Бечановић Николић [и др.], *Преједни речник комјаринистичке терминологије у књижевности и култури*, Нови Сад, 2011.

О. Радуловић, *Књижевни појмовник: традиционални, теоријски и функционални појмови*, Београд, 2013.

Д. Милорадов, В. Павковић, С. Пузовић, Ј. Рашајски, *Орнитоолошки речник*, Нови Сад, 2016.

4.2. Двухезичне и многезичне термиолошке словари – это такне словари, в которых терминология одного языка – в нашем случае србского – представлена параллельно с терминологией другого или других языков. Двухезичне или многезичне термиолошке словари создаются для того, чтобы удовлетворить потребность переводчиков в помощи при переводе терминов из специальных областей знания с одного языка на другой. Такнове, например, у нас следующие словари:

Г. Секуловић, *Енглеско-српскохрватски глосар ветеринарских термина = English-Serbo-Croatian Glossary of veterinary terms*, Београд, 1990.

Ј. Милићевић, *Речник машинске технике: енглеско-српскохрватски*, Београд, 1991.

Н. Ђокић, *Речник лингвистичке терминологије*, српско-француско-енглеско-немачки, Београд, 2001.

П. Новаков, *Појмовник структуралне лингвистике (морфологија и синтакса)* [напомена: српско-енглески појмовник], Нови Сад, 2006.

А. Добрић, *Српско-енглески и енглеско-српски термиолошки речник*, Београд, 2004.

К. Кончаревић, М. Радовановић, *Руско-српски и српско-руски термиолошки речник / Русско-србски и србско-руски богословски словарь*, Београд, 2012.

сати на интернет-адреси: <http://prevodjenje.seio.gov.rs/evronim/index.php?jezik=srpl>.

4.4. Дијалекатски термилошки речници јесу они у којима је описан лексички слој неке области материјалне или духовне културе на одређеном дијалекатском простору, као што су:

Г. Драгин, „Ратарска и повртарска терминологија Шајкашке”, *Српски дијалектолошки зборник*, XXXVII, Београд, 1991, 621–707.

М. Шпис-Ђурум, „Фитонимија југозападне Бачке (коровска флора)”, *Српски дијалектолошки зборник*, XLI, Београд, 1995, 397–490.

4.5. Савремени термилошки речници су они у којима је представљено актуелно стање датог термилошког система (највећи број публикованих стандардних термилошких речника који су објављени у последње две-три деценије јесу савремени речници).

4.6. Историјски односно дијакронички термилошки речници јесу они у којима су описани термини неке области у датом историјском тренутку, као што је речник Исидоре Бјелаковић, *Терминологија код Срба у 18. и 19. веку (мајематичка географија и картографија)*, Речник (259–476), Нови Сад, 2017.

5. *Закључак.* Поред тога што представљају значајна дела за разумевање појмовног система области знања којој су намењени, термилошки речници су вредан извор језичког материјала за термилошка и шира лингвистичка истраживања. Многи проблеми решавани у терминологији (науци о терминима, терминословљу) потекли су из праксе израде термилошких речника, као и праксе израде великих описних речника (тезауруса), у којима се такође обрађује део термилошког научног корпуса. Решење тих проблема у терминологији налази адекватну примену у практичној терминографији и лексикографији.

4.3. Нормативне термилошке словари – это словари, в которых представлены репрезентативные нормативно организованные термины. В сербской термилогической лексикографии современные словари наук и специальных дисциплин нормативно структурированы, то есть, словарные статьи организованы по стандартному образцу, а термины иностранного происхождения, как правило, адаптированы к текущей норме. Выраженно нормативный характер с точки зрения правил, в соответствии с которыми термин должен использоваться в зависимости от контекста, имеют электронные термилогические базы, составленные для специальных целей, где презентация термина подразумевает особый формат с определенными параметрами и информацией. Примером такой базы в сербской языковой среде может послужить термилогическая база *Евроним*, в которой отдельные термины сопровождаются информацией об их значении, происхождении и употреблении в области права, экономики, транспорта, торговли и в других областях современного законодательства. База устроена по принципу электронного словаря, а более детально о ее использовании пользователь может узнать по адресу в сети Интернет: <http://prevodjenje.seio.gov.rs/evronim/index.php?jezik=srpl>.

4.4. Диалектные термилогические словари – это словари, в которых описан лексический слой некоей области материальной или духовной культуры на территории определенного диалекта, как, например:

Г. Драгин, „Ратарска и повртарска терминологија Шајкашке”, *Српски дијалектолошки зборник*, XXXVII, Београд, 1991, 621–707.

М. Шпис-Ђурум, „Фитонимија југозападне Бачке (коровска флора)”, *Српски дијалектолошки зборник*, XLI, Београд, 1995, 397–490.

Asio Brisson – *f. Strigidae* – сова (ПХС II).

↓ *A. flammeus* Pontoppidan (= *A. accipitrinus* Pall., *A. brachyotus* L., *Brachyotus palustris* Bonap., *Otus brachyotus* Gm., *Strix brachyotos* L., *Strix flammea* Pontopp.)⁴⁷ барешна јејна (Фир. Љ. II), барешна јејна (Себ. Ђ. I), барешна јејна (Фир. Љ. I), барешна сова (ПХС II), барска сова (Мар. В.), букаћ (ПХС II), букоћ (Кад. X.), јеј (Кол. J.), јеј блатар (Кол. J.), кукувиуза (Трст. Д. IV), кукувија (Милк. Љ. I), ливадарка (РМС), мочварна сова (ПХС II), мочварна ушара (Финк), **ритска сова** (Етн. J.), ритска сова ушара (ЛЗЛФ), сова (Кос. В.), **сова мочварица** (ПХС II), сова мочварница (Вес. Д. IV), ћучумија (Трст. Д. IV); [сл. 53].

↓ *A. otus* L. (= *Otus vulgaris* Flem., *Strix otus* L.) букаћ⁴⁸ (ПХС II), букоћ (Кад. X.), буљина (Финк), веја (Хири М.), јеј (Кол. J.), јеј погрмар (Кол. J.), јејић (Трст. Д. IV), **мала ушара** (Мат. С. I), **йламинска сова** (Сто. Д.), **рогата сова** (Мар. В.), сова (Кос. В.), сова са ушима (Мат. С. II), **сова утина** (ПХС II), **ут** (Хири М.), **утина** (ПХС II), **утка** (Хири М.), **ушара** (Дуел J.), **ушарица** (ПХС II), **ушина** (Линт. Д.), шумска јејна (Фир. Љ. I), шумска сова (Етн. J.), **шумског удара** (Мед. М. VII); [сл. 54].

Athene Boie – *f. Strigidae*.

↓ *A. noctua*⁴⁹ Scopoli (= *Carine noctua* Scop., *Strix noctua* Scop., *Surnia noctua* Bonap.) бена (РСАНУ), бенац (РСАНУ), букавац (РСАНУ), букочица (Хири М.), буц (РДГ), **џока** (РСАНУ), **јужни љук** (Ђурч. В.), **ковкуша** (РСАНУ), **куник**

⁴⁷ Врсте *Asio flammeus* и *Tyto alba* имају исти синоним – *Strix flammea*; аутори овог синонима нису исти – за прву врсту аутор је Повтопидан (Pontopp.), а за другу Лине (L.). Веома је тешко било идентификовати врсту уколико се у извору појављује овај стари назив без навођења имена аутора, те зато постоји подударност међу појединим српским називима за ове две врсте. Оринтоними су били помешани уз малу могућност њихове тачне идентификације (називан су у речнику разврстани углавном према српском називу и тако су исправљене грешке у изворима). Исто тако, називи других врста сова помешани су с врстом *Tyto alba*. Најфреквентније називе пак извори дају тачно: **рајска сова** је *Asio flammeus*, док је **кукувија** *Tyto alba*.

⁴⁸ С. Брусина преузима овај оринтоним од Х. Кадиха (уз напомену да се још неке врсте сова тако именују у Херцеговини), иако овај немачки природњак за обе врсте рода *Asio* и за врсту *Strix aluco* даје назив **букоћ**. Будући да Х. Кадих често уместо су-гласника ч даје А и да се суфикс **-аћ** у српском језику махом јавља у комбинацији с придевском осовом (*Злуваћ/Злухаћ*, *Золаћ*, *Зелембаћ*, *Црвендаћ*), мислимо да је запис из Херцеговине ипак требало да гласи **букоч** (као што Д. Трстевач бележи, на пример, за врсте *Bubo bubo* или за *Pandion haliaetus*) а не **букоћ** или **букаћ** (суфикс **-аћ** већ се среће – додуше ретко – у ботаничкој и зоолошкој терминологији: *кљочац*, *браскоц*, *ли-љоч*, *шуркоц*, *злавоц* итд.).

⁴⁹ Код ове врсте такође су помешани називи. Оринтолошка наука јасно прави разлику између врста *Athene noctua* и *Otus scops*, и то треба нагласити, док се у дијалектима и међу записивачима створила мешавина одговарајућих и неодговарајућих оринтонима, коју свакако треба забележити и уважити, поготово ако се погледају сви називи узбучени и сагледа њихова не тако случајна и произвољна мотивација. Тако се дошло до закључка да се **ђуком** ипак у српском језику назива и ова врста а не само *Otus scops*. Како се не би поклонила два иста препоручена назива врсте, одлучили смо се да оринтоним **ђук** овде не маркирамо масним слогом, иако би, према учесталости, тако требало урадити.